

Zeitschrift: Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie
Band: 18 (1904)

Artikel: De concordia Molinae [Fortsetzung]
Autor: Prado, Norbertus del
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-761648>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 25.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

DE CONCORDIA MOLINAE.

SCRIPSIT

FR. NORBERTUS DEL PRADO ORD. PRAED.

(Sequitur vol. XVII. p. 301. 476.)

Caput tertium.

*Utrum Concordia Molinae concordet cum recta ratione.*Primum principium Concordiae: **Concursus Simultaneus.**

I.

1. Itaque per totam suam **Concordiam**, ut iam ex antecedenti capite patet, Molina conatur doctrinam Sanctorum Doctorum Thomae et Augustini obscurare ac reiicere. In prima enim editione sui libri aperte fatetur, se impugnare sententiam D. Thomae, quae est eadem ac sententia S. Augustini ac communis Scholasticorum doctrina, circa praedestinationem electorum et circa efficaciam divinae motionis tam in ordine naturali quam supernaturali. Etsi autem in posterioribus **Concordiae** editionibus ita aperte contra D. Thomam et S. Augustinum iam vereatur loqui, in re tamen nihil immutavit; sed doctrinam SS. Doctorum eodem prorsus modo reiicit et audet irreverenter diiudicare.

Asserit namque, S. Augustinum in hac materia de praedestinatione et de gratia non clare vidisse, sed totum negotium tractasse „*quasi sub caligine*“; et „*susplicatur, Augustinum et Divum Thomam, qui Augustini vestigia est secutus, . . . non advertisse, quantum ad auferendam durtiem doctrinae*“ conduceret Scientia media et reliqua suae Concordiae principia.

Et non dubitat adicere: „*Imo vero, esto hi duo Patres (Augustinus et Thomas) in eam sententiam inclinassent, salva eorum reverentia, quae illis debetur maxima, quoad illud secundum admittendam non esse*“. (Q. 23. a. 4 et 5.)

2. Apte ad rem Cardinalis Baronius: „*Tantummodo de libris Molinae remanet controversia. Legi eos, sed non sine stomacho; quum in illis nihil potentius agere praeferat, quam Sancto Augustino adversari (licet Sanctum numquam nominet), eumque oscitantiae redarguere, seque illo in iis disputationibus vigilantiorum acutioremque*

iactare. Quis posset eum talia loquentem absque nausea tolerare? Licet ut anguis effugiat et e manibus elabatur, ut, etsi temerarium quis inveniat, haud facile possit haeresi convincere et suggillare.“

„Non huiusmodi commentatoribus indiget Ecclesia Dei, quae puritate, candore, nitore delectari tantummodo consuevit, ipsa non habens maculam neque rugam.“

„Legi, inquam, eum; et ad quinquaginta et amplius notavi positiones, verba, phrases; quas vel saltem affines esse erroribus Pelagianorum sive Semipelagianorum (licet ipse cautius intra catholicae fidei limites, vel protestando saltem, se contineat) nemo puto, qui absque privato affectu illa perlegerit, negavit omnino.“

„Quid Ecclesia Dei indiget huius Molinae libris, ut discat, quae a tot Sanctis Patribus, Conciliis atque Decretis iam ante tot saecula didicit et docuit?“¹

¹ „Venerab. Cardinalis Caesaris Baronii epistolae et opuscula, Tomus secundus, Romae 1759. Epistola 162 Caesaris Card. Baronii. Ad Petrum de Villars, Archiepiscopum Viennensem.“ Ut autem appareat, quid circa librum Concordiae cogitaverint alii etiam viri prudentes ac gravissimi, transscribam hic epistolam mihi a P. Ludovico Alonso Getino, in S. Stephani Salmanticensi Conventu Sacrae Theologiae professore, missam, in qua de manuscripto, in Bibliotheca Salmantinae Universitatis asservato, fit sermo, atque in huiusmodi documento contenta quaedam ad litteram indicantur. — Praedictae autem epistolae tenor sic se habet:

„Convento de S. Esteban de Salamanca y Noviembre 3º de 1902. — R. P. Fr. N. del Prado.“

„Muy querido P.: Para que V. se aproveche, le mando nota de un manuscrito, hermoso y bien cuidado, que existe en la sala de Mss. de esta Universidad, en el **Estante 2º**, cajon 1º nº 18. — Consta de 576 páginas in folio medio, y se reduce á un estudio prolijo, hecho por orden de Clemente VIII por varios obispos y teólogos (ninguno dominico) sobre **la Concordia** de Molina, que piden se condene. — Le copiaré el principio y la peticion de condenacion con las firmas.“

„Adsit Spiritus Sancti gratia. — Die 2ª mensis Ianuarii, anno salutis 1598, coram S^{mis} et Reverend^{mis} Dom^{nis}, Dno Ludovico Madrucio D^{no} Pompejo Arigonio S. R. E. Cardinalibus et Generalibus Inquisitoribus totius Ecclesiae Catholicae collectis R^{mis} Dom^{nis} Dno Propertio Resta de Falleacotio Episc. Geruntinensi et Cariasensi, Dno Fr. Iulio Santutio à Montefiordrono, Episc. Agathensi, D Lelio Lano Suerzano Episcop. Meridonensi; et Rev^{dis} Patribus Sac. Theologiae doctoribus, Fr. Enrico, Vicario Apostolico, Ord. Carmelitarum, Francisco Brussio Procur. General. Ordinis S. Francisci, Fr. Ioann. Baptista Pluvino Procur. General. Ordinis S. Augustini, Fr. Gregorio Nunnio Coronel eiusdem Ordinis et Instituti Professor, et D. Ludovico de Creil, Doct. Sorbonico Parisiensi; in quorum numero, postea, absentibus Patribus Magistris Vic. Apost. Ordinis Carmel. et Procurat. General. Ord. S. Francisci supra nominatis, cooptati fuerunt A. R. P. Dr. Ioannes Antonius Bocesius, Magister et Regens Collegii Romani Carmelitarum et Dominus Iacobus Lebossu Doct. Sorbonicus Parisiensis

3. Bellarminus ipse sic de Molinae **Concordia** loquitur ac diiudicat: „Circa librum Molinae de **Concordia** primo

et Ordinis S. Benedicti Professor: quibus omnibus Sanctissimus Dominus addidit Reverend^m Dom^m Fr. Hyppolitum Lucen. Episcop. Montispelussii; ad Omnipotentis Dei gloriam, in nomine Sanctae et Individuae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, Ilmus Dom^{nus} Card. Madrutius exponit mandatum Sanct^{mi} Domⁿⁱ Clementis Papae VIII esse, ut omnes illi qua maximé fieri possit diligentia legerent librum, qui inscribitur: **Concordia liberi arbitrii cum gratiae donis** compositum a Ludovico Molina, Soc. Iesu; et illius doctrina, non contentionis studio, sed potius indagandae veritatis ardore attentis animis considerarent; et quidquid in illum censurâ dignum repererint, quod vel á veritate catholica omninò aberraret, vel á puritate doctrinae, tam in Sac. Œcum. Conciliis traditae ac definitae, quàm á priscis Patribus aut ab universa Theologorum schola edoctae, alienum et devium esse viderint, aut quoquo modo schandalum et offensionem posset praebere: id, omni posthabito odio vel amore, in futuris Congregationibus fideliter referrent.

Cui mandato cùm omnes responderent sese paratos esse promptis animis obtemperare; habita de hoc negotio matura consultatione, è re proposita fore iudicarunt, ut primum inspicerent praefato auctori propositus fuerit scopus, quae ratio eum ad scribendum de liberi arbitrii Concordia cum gratiae donis compulerit; facile enim et aequé quisque iudicium ferre poterit de illius doctrina, cuius in scribendo mentem exploraverit et perspexerit. — Cum igitur de hac re in 1^a, 2^a et 3ª Congregatione ex ipsiusmet operis constiterit non aliud auctoris consilium, quam (quod nondum explicata penitus et abunde reddita ratio integra conciliandi libertatem arbitrii cum divina gratia, praescientia et praedestinatione) novam quamdam concordiam á se primum excogitatam tradere. — Hanc ille ex quatuor potissimum principiis deducit, quae apud se usque adeo certa sunt, ut non dubitaverit asserere, si ea data explanataque fuissent semper, quod neque pelagiana haeresis fuisset exorta, neque lutherana.“ . . .

„Despues hay 370 páginas de disertaciones teológicas desfavorabilisimas á Molina. — En la pagina 372 se lee:

„Salvo semper Sanctissimae Sedis Apostolicae iudicio, cui universa haec á nobis scripta, et quoquomodo asserta, religiose submittimus, censemur ut liber qui inscribitur **Concordia** liberi arbitrii cum gratiae donis á Ludovico Molina, et **eiusdem doctrina omnino prohibeatur**. Atque idem censemur de **Commentariis** eius in 1^{am} Part. Divi Thomae, quousque saltem á viris ad hoc munus deputatis expurgetur á novis opinionibus, quae veterum theologorum, potissimum vero Sancti Thomae et Patrum doctrinae adversari videbuntur.“

„In quorum fidem subscripsimus. — Ego Fr. Propertius Resta Episc. Carian^{is} et Geruntin. — Ego Fr. Iulius Santucius, Episcop. Agathens. — Ego Celius Landus Episcop. Nerinotens. — Ego Fr. Gregorius Nunnus Coronel Eremit. S. August. — Ego Fr. Hyppolitus Lucen Episcop. Montis Pelussii. — Ego Fr. Iacobus de Bussa, benedict., Sorbon. Magister. — Ego Ludovicus de Creil, Sorbonae Doctor.“

„Desde la pagina 363 á 578 hay una serie de proposiciones contrarias á S. Agustin y á Sto. Tomas, tomadas de Molina.

„Estas actas, si no son conocidas, deben publicarse, al menos **en extracto**. Además de inmenso valor critico, creo que el teológico es un sabio análisis de **la Concordia**.

Su menor y af^{no} hermano

Fray Luis Alonso Getino.“

N. (ipse Bellarminus) admonuit P. Generalem, antequam lis ulla exoriretur, esse in Molina multas propositiones male sonantes, et scriptas illi exhibuit; easque P. Generalis misit in Hispaniam; et inde sequuta est **nova editio** Patris Molinae, in qua propositiones illas **mollire** conatur; et dicit se disputative, non assertive, locutum.“ Hactenus Bellarminus.¹

4. Re quidem vera Molina promisit legentibus **suam Concordiam** iacere fundamentum doctrinae ac quaestionum Divi Thomae, et supra hanc petram aedificare; Molina decrevit, Divum Thomam veluti solem ac Theologiae principem sequi. Promisit quidem, sed non adimplevit. Aliquando Angelicum Doctorem labiis duntaxat honorat, sed mens Molinae longe est a Theologiae Principe. Nec **Summae Theologicae** lumen luxit Molinae; nec sol Philosophiae Christianae ipsius **Concordiam** illuminat. Molina doctrinam Divi Thomae non tenuit; imo doctrinam Divi Thomae impugnavit. Atque Leo XIII in sua Encyclica *Aeterni Patris* scripsit: „His vero Pontificum Maximorum de Thoma Aquinate iudiciis veluti cumulus Innocentii VI. testimonium accedat: *Huius (Thomae) doctrina prae ceteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut numquam, qui eam tenuerint, inveniantur a veritatis tramite deviasse; et qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus.*“

5. Concordabitne **Concordia** Molinae cum recta ratione, cum sana ac christiana philosophia? Alii iudicent; et nos etiam, quamvis ab omni nota theologica, ut oportet, abstinemus, iudicium tamen proferre intendimus. Atque ut ordinate procedamus, quatuor principia **Concordiae** seorsum ad examen vocabimus. 1. De concursu simultaneo. 2. De

---

Huius documenti originale exemplar exstat Romae in Angelica Augustiniensium Bibliotheca. Illius mentionem facit atque fragmenta transcripsit Serry **Historiae Congret.** lib. 2. cap. 2. — Atque in Appendice apponit **Indiculum** locorum omnium Ludovici Molinae, quae ad quatuor eiusdem **Concordiae** principia revocata fuere, et in primo causae huius examine expensa damnataque sunt, a Gregorio Coronel, Congreg. Secretario, digestum.

¹ Die Selbstbiographie des Kardinals Bellarmin, lateinisch und deutsch mit geschichtlichen Erläuterungen herausgegeben von Joh. Jos. Ign. von Döllinger und Fr. Heinrich Reusch. Bonn 1887. — Venerabilis Roberti Bellarmini S. R. E. Cardinalis vita, quam ipsemet scripsit anno aetatis suae 71. — Appendix, pag. 45.

gratia actuali, qualis a Molina traditur. 3. De Scientia media inter naturalem et liberam. 4. De praedestinatione.

II.

6. Conclusio prima: *Concursus generalis, quem Molina propugnat in sua Concordia, non concordat cum recta ratione, nec cum christiana philosophia; etenim aufert a Deo: a) rationem Primi Entis; b) rationem Primi Actus; c) rationem Primi Motoris; d) rationem Primae Causae; e) rationem providentiae circa actus liberos creaturae; f) certitudinem divinae scientiae circa futura libera; g) rationem Primi auctoris virtutis sive boni moralis.*

7. *Aufert a Deo rationem Primi Entis.* — Omne namque quod habet rationem entis, oportet ut procedat semper a Deo: et a Deo immediate, immediatione virtutis. A Deo quidem, quoniam, ut a radice declarat D. Thomas 1. P. qu. 44. a. 1.: „Necesse est dicere, omne ens, quod quocumque modo est, a Deo esse.“ Immediate immediatione virtutis; quia, docente ipso D. Thoma 1. P. qu. 36. a. 3. ad 4.: „Quanto suppositum est prius in agendo, tanto virtus eius est immediatior effectui; quia virtus Causae Primae coniungit causam secundam suo effectui.“

Determinatio autem liberae voluntatis ad unum est **aliquid**; et aliquid nobilissimum ac excellens. Transitus omnium secundarum causarum de potentia in actum, aliquid abs dubio est perfectionis atque entitatis. Ac praecipue, transitus liberi arbitrii creati de **posse** libere agere ad **libere agendum** secum fert permagnam entitatis perfectionem, nempe dominium, quod creatura rationalis habet et habendo exercet supra suas proprias operationes.

Atqui iuxta concursum simultaneum Molinae, Deus non influit in ipsas causas secundas, sed in earum effectus; Deus non influit in ipsam potentiam liberi arbitrii, nec sua divina motione complet virtutem ipsam liberae voluntatis determinando illam ad **unum**; Deus exspectat, non causat, *transitum* liberae voluntatis de potentia in actum.

Ex doctrina igitur Molinae circa divinum influxum in creaturis licet inferre: 1) quod Deus non est Primum Ens seu Ens per essentiam, cum a Deo non procedat immediate immediatione virtutis determinatio liberae voluntatis ad operandum; 2) quod determinatio liberae voluntatis ad operandum non est **ens per participationem**; nam „omne quod est per participationem, causatur ab eo, quod est

per essentiam; sicut omne ignitum causatur ab igne.“ — (1. P. qu. 44. a. 1. et qu. 61. a. 1.)

8. *Aufert a Deo rationem Primi Actus.* — Sicut solus Deus est ens per suam essentiam ex eo, quod Deus solus est suum esse; ita solus Deus est actus purus, quoniam in solo Deo sua substantia est suum esse et suum agere. **Actio** enim est proprie **actualitas** virtutis; sicut **esse** est **actualitas** substantiae vel essentiae. Unde si aliquid invenitur in aliquo per participationem, necesse est quod causetur in ipso ab Eo, cui essentialiter convenit; sicut ferrum fit ignitum ab igne. (1. P. qu. 54. a. 1. et 2.)

Iam vero iuxta Molinam, Deus suo influxu nec influit in potentias operativas creaturarum, nec per ipsas potentias influit ad producendam *ipsam actionem*; sed tantum operatur simul cum causis secundis ad producendum **terminum actionis**. Tria enim in operationibus rerum creaturarum oportet distinguere, scilicet 1. virtutem seu potentiam operativam; 2. actionem, cuius principium est potentia; 3. **effectum**, qui est terminus actionis; sive actio sit transiens, sive sit immanens. In Deo potentia est ipsa actio, quae est ipsamet divina essentia: terminus autem divinae actionis ad extra distinguitur ab actione. Unde in Deo salvatur **ratio** potentiae, quantum ad hoc, quod est principium effectus, non autem quantum ad hoc, quod est principium actionis. In creatura autem potentia est principium actionis, et per actionem principium effectus: unde aliud est potentia et aliud actio et aliud terminus actionis. (1. P. qu. 25. a. 1. ad 3.)

Molina vero in sua concordia (q. 14. disput. 29.) ait, quod sicut concursus Dei generalis cum causa agente **per actionem transeuntem**, ut cum igne producente calorem, non est *influxus in ignem, sed in aquam, in qua recipitur effectus a Deo et ab igne simul productus; ita concursus generalis Dei cum causa operante per actionem immanentem, ut cum intellectu ad intellectionem et voluntate ad appellationem, non est influxus Dei in causam, ea ratione, qua agens est, quasi eo prius mota et excitata agat; sed cum causa . . . ea ratione, qua patiens est atque in se suscipit effectum ab eadem causa atque a Deo partiali influxu utriusque simul productum.*“

Nulla ergo **actio** creaturae producitur influxu Dei, in quantum est actio, in quantum egreditur a potentia operativa. Deus, iuxta Molinam, non influit in causam, non

influxum. Deus non agit in ignem calefacientem aquam, sed in aquam, in quam recipitur effectus calefactionis a Deo et ab igne productus. Deus non influit in intellectum nec in voluntatem, ut in causam, ut in virtutem intelligendi et volendi; Deus non agit in intellectum ea ratione, qua intellectus **agens** est; nec in voluntatem, ea ratione qua voluntas **agens** est. Sed tantum agit cum intellectu et cum voluntate ea ratione, qua intellectus et voluntas *patiuntur et recipiunt in se effectum, qui est terminus productus et actione Dei et actione voluntatis; id est: a voluntate atque a Deo partiali influxu utriusque.*

Cum igitur a Deo non procedant immediate immediate actione virtutis actiones tam immanentes quam transeuntes creaturarum, in quantum **actiones** sunt et in quantum a potentia operativa tamquam a suo principio immediato **egredientes**, inferre licet: 1. quod Deus non est Actus per essentiam, cum ab ipso non fiant **actiones** per participationem; 2. quod actiones creaturarum non sunt **actus** per participationem, cum non causentur ab Eo, qui est Actus per essentiam.

9. *Aufert a Deo rationem Primi Motoris.* — Iuxta Molinae doctrinam traditam in libro Concordiae (qu. 14. a. 13. disput. 26. et 29.): 1. Creaturae non indigent moveri et applicari ad operandum; 2. Virtus creata non transit de statu potentialitatis ad actuale exercitium; 3. Nulla datur indifferentia passiva seu privativa actus in potentia liberi arbitrii creati; nec activitas creata est mixtio quaedam potentiae et actus; 4. Res cunctae creatae, dum agunt, a Deo non aguntur; dum movent, a Deo non moventur; dum exercent suas operationes, non complentur in sua propria causalitate per virtutem Causae Primae.

Non est ideo Deus illud Primum Movens, de quo D. Thomas de Verit. qu. 22. a. 4.: „*Hoc autem ad divinam dignitatem pertinet, ut omnia moveat, et inclinet, et dirigat, Ipse a nullo alio motus, vel inclinatus, vel directus.*“ Et 1. P. qu. 18. a. 4. ad 1.: „*Et hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicentis: In Ipso vivimus, movemur et sumus; quia etiam nostrum vivere et nostrum esse et nostrum moveri causantur a Deo.*“

10. *Aufert a Deo rationem Primae Causae.* — Primo, quia ex dictis concursus simultaneus removet a Deo rationem

Primi Entis, Primi Actus et Primi Motoris: quibus sublatis, ratio Primae Causae aufertur.

Secundo quia est contra rationem Primae Causae concurrere cum causis secundis ad modum agentis paralleli, incompleti ac partialis: „*Partiali influxu*“; „*Non secus ac cum duo trahunt navem.*“ (Concord. qu. 14. disp. 26. et 29.)

Tertio quia de ratione Causae Primae est complere virtutem et causalitatem ipsarum secundarum causarum, operando omnia, quae operantur causae secundae, et operando quaedam, quae secundae causae non operantur. Unde Div. Thomas qu. 3. de Potent. a. 7. ad 3.: „*In operatione, qua Deus operatur movendo naturam, non operatur natura; sed ipsa naturae operatio est etiam operatio virtutis divinae; sicut operatio instrumenti est per virtutem agentis principalis.*“

Quarto quia de ratione Primae Causae est efficere: 1) totam entitatem causae secundae; 2) integram ipsius operativam virtutem; 3) inchoationem ipsius operationis; 4) ipsam operationem; 5) ipsius operationis terminum, qui est effectus. Per respectum ad Causam Primam omnia in secundis causis habent rationem effectus, etiam ipsa virtus agendi, ipse actus causandi, ipsa egressio actionis ab activa virtute, et coniunctio virtutis operativae cum suo proprio effectu atque operatione. Divus Thomas in Compend. Theolog. cap. 131.: „*Oportet igitur, quod Deus cuilibet agenti adsit interius, quasi in ipso agens, dum ipsum ad agendum movet. Non solum agere agentium secundorum causatur a Deo, sed ipsum eorum esse.*“ Et lib. 2. Sent. dist. 37. qu. 2. a. 2.: „*Quidquid est in actu, de ratione actus et entis et boni, totum hoc a Primo agente, scilicet Deo, procedit mediante voluntate.*“

11. *Aufert a Deo rationem providentiae circa actus liberos.* — Eiusdem rationis est habere providentiam de rebus ac res ipsas causare. Idcirco fundamentum doctrinale pro Dei providentia statuenda id ipsum est, supra quod stabilitur veritas creationis ac conservationis rerum. Quapropter Divus Thomas 1. P. qu. 22. a. 1.: „*Necesse est ponere providentiam in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, a Deo creatum est . . . Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens a Deo creatum est.*“ Et postea a. 2. ad 4.: „*Sed quia ipse actus liberi arbitrii reducitur in Deum sicut in causam, necesse est ut ea, quae ex libero arbitrio fiant, divinae providentiae subdantur.*“

Nunc ergo, fatente Molina, actio Dei non se extendit: 1) ad potentiam liberi arbitrii, ut influat in ipsam veluti in causam „*ea ratione, qua agens est, quasi eo prius mota et excitata agat*“ (disp. 29); 2) ad determinationem, qua libera voluntas creata se inflectit et determinat ad consensum; quoniam Deus exspectat, non causat, huiusmodi determinationem; 3) nec ad ipsos actus liberos „*ea ex parte, qua libere quidem, sed partialiter, partialitate causae, ab ipso homine emanarunt*“ (qu. 14. disp. 12.); 4) nec ad usum, quo liberum hominis arbitrium utitur concursu Dei generali, qui „*indifferens est ad bonas et ad malas actiones*“ (disp. 32. et 33.); 5) nec ad assensum voluntatis; quia „*a nostro influxu habet, quod sit assensus potius quam dissensus*“; 6) nec ad opus virtutis; „*quoniam per arbitrii facultatem (homines et angeli) generalem Dei concursum non solum ad proprias voluntatis actiones determinant; vel omnino actionem continent; vel illum determinant ad volitionem potius quam nolitionem quidem obiecti; aut e contrario, et ad volitionem aut nolitionem unius potius obiecti quam alterius; atque adeo illum determinant, ut opus sit potius virtutis quam vitii; aut e contrario, prout, qui ea facultate sunt praediti, maluerint; ea quippe ratione dicitur esse in eis libertas, tunc ad exercitium, tunc etiam ad speciem actus*“ (qu. 14. disput. 33.).

Ergo actus liberi arbitrii, ex parte qua sunt **liberi**, qua sunt **assensus**, qua sunt **boni**, qua **determinant** ipsius Dei generalem concursum, non reducuntur in Deum sicut in causam.

Ergo ea, quae ex libero arbitrio fiunt, divinae providentiae non subduntur. Quod quidem etiam ex supradictis aperte liquet; sublata namque ratione Primae Causae efficientis, tollitur quoque ratio divinae providentiae.

De Molina, sicut de Tullio, potest dici illud S. Augustini: „*Dum vult homines facere liberos, fecit sacrilegos.*“ (Lib. 5. de civit. Dei cap. 9.)

12. *Aufert a Deo certitudinem divinae scientiae circa futura contingentia.* — Futura namque contingentia certo non possunt cognosci in causis suis tantum; ideo futura libera, quae et contingentia sunt, cognosci nequeunt certitudinaliter in potentia liberi arbitrii creati; quoniam ibi sunt ut futura et ut contingentia nondum determinata ad unum. Unde D. Thomas 1. P. qu. 14. a. 13: „*Quicumque cognoscit effectum contingentem in sua causa tantum, non*

habet de eo nisi coniecturalem cognitionem.“ Et postea concludit: „*Contingentia infallibiliter a Deo cognoscuntur, in quantum subduntur divino conspectui secundum suam praesentialitatem; et tamen sunt futura contingentia, suis causis proximis comparata.*“

Haec autem futura contingentia in tantum sunt in praesentia Dei in speculo suae aeternitatis, in quantum Deus ea vult facere; in quantum subiacent decreto divinae voluntatis; in quantum continentur in divina essentia sicut in causa non modo exemplari, verum quoque efficienti; in quantum a Deo ipso causantur. Ita D. Thomas ad Coloss. cap. 1. lect. 4: „*Deus enim non alio se cognoscit et creaturam, sed omnia in sua essentia sicut in Prima Causa effectiva.*“ Et cap. 12. Iob. lect. 2.: „*Haec autem Deum cognoscere ostendit per hoc, quod in cordibus hominum operatur; et sic occulta cordium quasi suos effectus cognoscit.*“ Et 1. P. qu. 57. a. 2.: „*Secundum quod causat, sic et cognoscit; quia scientia eius est causa rei, ut ostensum est qu. 14. a. 8.*“ Et ibidem a. 4.: „*Et ideo scit certo et infallibiliter cogitationes futuras cordium, quia voluntas creaturae rationalis soli Deo subiacet et Ipse solus in eam operari potest.*“

Ad iuxta Molinam Deus per suum concursum generalem non operatur in voluntatem; non efficit determinationem liberi arbitrii ad operandum; non causat assensum et electionem humanae voluntatis. Atque ut supra dictum manet, actus liberi ex parte, qua sunt liberi et boni et determinantes generalem Dei concursum, nec Deo subiacent nec in Deum tamquam in causam reducuntur.

Iam vero ipse Molina (q. 14. a. 13. disput. 49.) ait: „*Credere ex solo capite praesentiae rerum secundum esse existentiae, Deum cognoscere certo futura contingentia: . . . id dignitate divinae scientiae derogaret, imo periculosum esset in fide, nec aliquid amplius dicam.*“

Ergo necesse est assurgere ad **caput etiam idearum**; at ex **solo isto capite** res non habent, quod sint **futurae**.

Ergo concludit Molina: „*Deus non ex solo capite, quod res existant extra suas causas in aeternitate, cognoscit certo futura contingentia; sed ex altitudine suae scientiae, prius nostro modo intelligendi, cum fundamento tamen in re, quam quidquam statuerit, comprehendit in seipso omnia, quae contingenter aut mere libere, per causas omnes secundas ex sua omnipotentia possibles, essent futura, ex*

hypothesi quod hos vel illos rerum ordines cum his vel illis circumstantiis vellet statuere.“ (Ibidem disput. 49.)

Plane itaque constat, concursum simultaneum Molinae auferre a Deo certitudinem divinae scientiae circa futura contingentia; et ad salvandam certam futurorum contingentium cognitionem introducta est **Scientia Media**, supra quam Molina aedificavit suam Concordiam. Utrum vero aedificaverit domum suam supra firmam petram vel supra arenam, dicetur mox infra.

13. *Auferit a Deo rationem Auctoris virtutis seu boni moralis.* — Primo quia in theoria concursus simultanei inchoatio sive initium boni desiderii et boni operis est **ex nobis**; nam influxus Dei non est in potentiam liberae voluntatis sicut in causam „*ea ratione qua voluntas agens est, quasi eo prius mota et excitata agat*“. (Concord. qu. 14. disput. 29.)

Secundo quia fatente etiam Molina: a) „*Concursus Dei generalis indifferens est ad bonas et malas actiones.*“ b) „*Actiones liberi arbitrii a concursu generali Dei non habent, quod sint tales vel tales in particulari; ac proinde nec quod sint studiosae, sed ab ipsomet libero arbitrio.*“ (Disp. 32.)

Tertio quoniam asserente ipso Molina: 1. „*A nostro libero influxu provenit divino influxu bene uti, operaque eliciamus moraliter bona.*“ 2. „*Sane quod bene ea opera exerceamus, quae per solam arbitrii nostri facultatem et concursum Dei generalem possumus efficere, in nos ipsos tamquam in causam particularem ac liberam, et non in Deum, est referendum.*“

Quarto quia Molina non tantummodo affirmat, et nos per nostrum arbitrium uti divino influxu, et hunc bonum divini influxus usum esse a nobis quasi ex nobis, et in nos referendum iri, et non in Deum; verum etiam non timuit scribere: „*Non igitur Deus causa est virtutis nostrae, sed propositum nostrum et voluntas.*“

Et adhuc ausus est adiungere: „*Hoc est, quod tum alii Patres docent, tum Iustinus martyr . . .*“ (Concordia q. 14. a. 13. disput. 33.)

III.

14. Conclusio secunda: *Concursus generalis, quem Molina tradit in sua Concordia, non concordat cum recta ratione nec cum sana philosophia; quoniam a) non servat*

subordinationem causarum secundarum sub Causa Prima; b) subtrahit ipsum causarum secundarum ordinem; qui est ordo causarum instrumentalium Dei; c) laedit ipsum liberum arbitrium creatum; d) destruit ordinem moralem; e) inducit ad Occasionalismum; f) claudit viam ad existentiam Dei demonstrandam.

15. *Non servat subordinationem causarum secundarum sub Causa Prima, qui est Deus.* — Primo enim ex supradictis apparet. Etenim si concursus Molinae removet a Deo rationem Primi Entis, Primi Actus, Primi Motoris ac Primae Causae efficientis, eo ipso corrumpitur subordinatio causarum creaturarum ad Deum.

Secundo quia subordinatio causae secundae ad Causam Primam, qui est Deus, secum fert necessario: a) quod „quanto agens est posterius, tanto magis sit proximum et immediatum ad actionem, et ad id, quod per actionem educitur“; b) quod „si causae agentes ordinatae considerentur quantum ad virtutem, quae est principium operationis, quanto causa est magis prima, tanto est magis immediata, eo quod agens secundum non agit, nisi in quantum est motum a primo, et secundum quod virtus primi est in ipso“; c) quod „semper resolvatur virtus ultimi agentis in virtutem agentis primi“; d) „Et inde est, quod quia Deus est agens primum, Ipse immediatius se habet secundum virtutem suam ad quamlibet operationem naturae quam aliquod agens naturale.“ Ita D. Thomas lib. 1. Sent. dist. 12. qu. 1. a. 3. ad 4.

Iam vero iuxta Molinam: a) Causa creata, quae est posterior, non est magis immediata immediatione suppositi ad **actionem** et ad **id**, quod per actionem educitur, quam Deus, qui est causa superior; quoniam Deus agit, non per causam creatam intermediam, sed concurrens cum illa, a latere, et immediate etiam immediatione suppositi. b) Causa superior, qui est Deus, non est magis immediata, immediatione virtutis, ad actionem et ad id, quod per actionem educitur, quam causa inferior, quae est creatura. c) Nec causa secunda agit prius mota a Causa Prima, nec **virtus** Causae Primae recipitur in **virtute** causae secundae. d) Et inde est, quod nec Deus se habet immediatius secundum virtutem ad operationem causae creatae; nec **virtus** causae creatae resolvitur in virtutem Agentis primi, qui est Deus.

Tertio quoniam ad subordinationem causarum secundarum servandam requiritur, quod „*Virtus superioris sit*

quasi medium, per quod operans suae operationi coniungitur.“ (D. Thomas 1. Sent. ibidem.) Quod declaratur ab ipso Angelico Doctore sic in lib. 1. Sent. dist. 37. qu. 1. a. 1. ad 4. his verbis: „Respectu eiusdem operationis non potest esse duplex causa proxima eodem modo, sed diversimode potest. Quod sic patet. Operatio reducitur sicut in principium in duo: in ipsum agentem, et in virtutem agentis, qua mediante exit operatio ab agente. Quanto autem agens est magis proximum et immediatum, tanto virtus eius est **mediata**; et Primi Agentis virtus est **immediatissima**. Quod sic patet in terminis. Sint A, B, C, tres causae ordinatae, ita quod C sit ultima, quae exercet operationem. Constat tunc, quod C exercet operationem per virtutem suam; et quod per virtutem suam hoc possit, hoc est per virtutem B, et ulterius per virtutem A. Unde si quaeratur, quare C operatur, respondetur: *per virtutem suam*. Et quare per virtutem suam? *per virtutem B*; et sic quousque reducatur in virtutem Causae Primae, in quam docet Philosophus quaestiones resolvere (lib. 2. Post. analyt., et lib. 2. Physic.). Et ita patet, quod cum Deus sit prima causa omnium, sua virtus est immediatissima omnibus. Sed quia Ipsemet est sua virtus, ideo non tantum est immediatum principium operationis in omnibus, sed immediate in omnibus operans: quod in aliis causis non contingit; quamvis singulae res proprias operationes habeant, quibus producant suos effectus.“

Hanc quidem mirabilem causarum omnium secundarum subordinationem conatus est demolire Molina suo **concursu simultaneo**, quo Deus et creatura sunt causae partiales, et virtus Dei et virtus creaturae partiales quoque; et creatura exercet operationem suam, per suam virtutem, at non per virtutem Dei; et Deus per suam virtutem, sed non complens virtutem creaturae. Unde nec Deus immediate inmediate virtutis in omnibus operatur, nec sua virtus est immediatissima omnibus, nec virtus Dei est *medium*, per quod virtus creaturae operantis *suae operationi coniungitur*.

16. *Subtrahit ipsum ordinem causarum secundarum.* — Primo enim, quoniam absque subordinatione ad Causam Primam redditur impossibilis ipsemet causarum secundarum ordo.

Secundo quoniam, asserente Molina: a) „Deus per concursum generalem immediate influit in effectum causae

secundae, tamquam **pars causae**;" b) „non influit in causam secundam;" c) „non prius causâ secundâ concurrit;" d) „concursum Dei generalis et concursus causae secundae a se mutuo pendent;" e) „quippe recte sic licet colligere: *Datur influxus huius causae secundae, ergo datur etiam concursus Primae Causae*. Non vero e contrario bene colliges: *Datur concursus generalis Dei, ergo datur etiam concursus huius causae secundae*." (Concord. qu. 14. disput. 26. et 30.) Ex quibus apparet, quod Causa Prima dependet a causa secunda: 1. mutuo, sicut causa secunda dependet a Causa Prima; 2. adhuc plus; quoniam „*hi duo influxus mutuo at invicem pendent, ut in rerum natura existant*“, magis dependet influxus Dei a creatura, quam influxus creaturae a Deo.

Tertio: quia affirmante ipso Molina: a) „Deus neque maiori nec alio concursu concurrit ad actum virtutis bonive moraliter, quam sit is, quo concurrit ad actum vitii malum moraliter." (Conc. qu. 14. disput. 29.) b) „Naturalis bonitas actus mali moraliter ac materialis peccati eatenus in Deum tamquam in naturae auctorem primamque rerum causam reducitur, 1) *quatenus contulit facultatem arbitrii, a qua emanat*; 2) *et quatenus non denegat peccatori concursum suum generalem ad eam naturalem bonitatem necessariam*." (Ibid. disput. 33.)

Ex quibus habetur: 1) Deus non influit in actum liberii arbitrii, ut est actus e potentia liberae voluntatis egrediens. 2) Deus adhuc ex ea parte, qua influit, scilicet ex parte termini, ut *quid receptum* in ipsa potentia, a qua elicitur, occupat inferiorem locum et tenet debiliorem partem in agendo; nam Deus non causat actum liberii arbitrii, nec in quantum **liberum**, nec in quantum **bonum**, sicut non causat in quantum **malum**. Unde Molina, ut effugeret difficultatem proveniente ex divino concursu ad actum malum, in aliam haud minorem incidit, dum respondet, Deum non causare **actum bonum** „neque maiori neque alio concursu, quo concurrit ad actum vitii malum". Et denique, ut D. Thomas lib. 2. Sent. dist. 37. qu. 2. a. 2. ad quaestionem hanc reponit: „*Quamvis per hanc respon- sionem evitaretur, quod liberum arbitrium non esset primum simpliciter; non tamen posset vitari, quin esset primum agens: si eius actio in aliquid prius agens non reduceretur sicut in causam*."

Quarto. Ordo causarum creaturarum sub Deo Causa Prima est ordo causarum instrumentalium sub principali

agente. Unde exigit: 1) quod causa omnis creata moveatur et applicetur a Deo sicut instrumentum ab artifice; 2) quod per hanc divinam motionem compleatur in ratione causae efficientis, accipiendo novam aliam virtutem transcurrentem supra virtutem propriam permanentem; 3) quod ideo virtus propria ipsius perficiatur et coniungatur per virtutem instrumentalem cum suo proprio effectu. Quod Divus inter alios infinitos locos, qui adduci poterant, tradit sic 1. P. qu. 36. a. 3. ad 4.: „*Sic igitur, in quantum ballivus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur rex operari per ballivum; secundum ordinem vero virtutum dicitur ballivus operari per regem; quia virtus regis facit, quod actio ballivi consequatur effectum.*“ Et 3. P. qu. 72. a. 3. ad 2.: „*Instrumentum virtutem instrumentalem acquirit dupliciter, scilicet quando accipit formam instrumenti, et quando movetur a principali agente ad effectum.*“

Molina autem suo concursu simultaneo singula haec laboravit destruere; imo et causas instrumentales in principalem, et principalem quasi in secundariam et instrumentalem videtur mutasse. In Theoria enim Molinae Deus non operatur per suas creaturas, sed cum suis creaturis; nec creaturae operantur per virtutem Dei, sed per propriam solam suam virtutem. Deus non utitur per suam motionem vel influxum suis creaturis; non determinat complendo, augendo, elevando, perficiendo suo proprio influxu influxum creaturarum; non coniungit virtutem permanentem creaturae cum suis propriis effectibus. Sed e contra creatura 1) utitur influxu Dei; 2) determinat active, addendo perfectionem, influxum Dei; et 3) coniungit virtutem Dei ad effectum suae propriae virtutis. Unde iuxta Molinam virtus Dei habet a coniunctione cum virtute equi, quod producat equum: et a coniunctione cum virtute ignis, quod producat ignem; et a coniunctione cum influxu liberae voluntatis, quod producat virtutem, honestatem, bonum morale; et non e contra. Concordia qu. 14. disput. 29. ait, quod liberum arbitrium creaturae **utitur** per suum influxum ipso divino influxu et „*illum determinat, ut opus sit virtutis potius quam vitii*“. Et disput. 32.: „*A particularibus concursus illi universales Dei (cum equo, cum igne) habent, tamquam a causa efficiente, distinctionem illam specificam.*“ Et quod producat equus aut ignis aut alia natura vel entitas, negat Molina: „*id*

provenire ex eo, quod Deus, quantum est ex se, diversimode influat cum igne et cum equo; sed provenit ex coniunctione influxus uniuscuiusque illarum duarum causarum particularium in unam et eandem actionem numero et specie cum influxu Dei“.

17. *Laedit liberum arbitrium creaturae rationalis.* — Primo quoniam libera creaturae rationalis voluntas se habet respectu Dei, tamquam causa instrumentalis sub principali agente. Lib. 3. cont. gent. cap. 147.: „*Sub Deo, qui est primus Intellectus et Volens, ordinantur omnes intellectus et voluntates sicut instrumenta sub principali agente.*“ Et 1. 2. qu. 21. a. 4. ad 2.: „*Homo sic movetur a Deo ut instrumentum, quod tamen non excluditur, quin moveat seipsum per liberum arbitrium.*“ Unde quia homo movetur a Deo ut instrumentum, impossibile est hominem quidquam agere absque praevia motione et applicatione ex parte Dei. Quia vero homo est instrumentum, in quo est principium talis motus liberi, non excluditur per physicam praemotionem ratio libertatis, sed potius per illam completur et in actum reducitur. Causa enim instrumentalis non operatur nisi prius mota et ad operandum applicata a Causa Principali.

At Molina in sua Concordia (qu. 14. disput. 26.) ait: „*Eiusmodi instrumenta non indigent motione et applicatione superaddita a causis principalibus.*“ Et qu. 23. a. 4. disput. 1. memb. 7.: „*Determinatio tamen voluntatis . . . est ab ipsa voluntate pro sua innata libertate se libere applicante ac determinante ad consensum aut dissensum, et non a Deo.*“ Quod idem est, ac si diceret: instrumentum non est causa instrumentalis; nec causa principalis agit principaliter. Aut ergo voluntas creata non ordinatur sub voluntate Dei sicut instrumentum sub principali agente; aut indiget motione et applicatione superaddita a causa principali, qui est Deus, ut operetur. Concursus igitur simultaneus Molinae, removens a libero arbitrio creato motionem divinam receptam in ipsa virtute liberi arbitrii, removet complementum necessarium huiusce virtutis ad agendum; ac laedit consequenter ipsummet liberum arbitrium, quod intendit salvare.

Secundo. Liberum arbitrium creatum ex eo, quod est virtus activa, **potest** libere agere; **potest** determinare se ipsum ad agendum. Attamen ex se non habet **actum** nec **actualement determinationem**. Quod D. Thomas tradit lib. 3

c. gent. cap. 70.: „*Virtus Primi Agentis invenitur immediata ad producendum effectum; nam virtus infimi agentis non habet, quod producat hunc effectum ex se, sed ex virtute superioris proximi, et virtus illius ex virtute superioris; et sic virtus supremi agentis invenitur ex se productiva effectus, quasi causa immediata.*“ Quid ergo erit necessarium, ut liberum arbitrium **agat** et seipsum **actualiter determinet**? D. Thomas ipse respondet lib. 3. c. gent. cap. 66: „*Complementum virtutis agentis secundi est ex virtute Agentis Primi.*“ Et cap. 67.: „*Omnis applicatio virtutis ad operationem est principaliter et primo a Deo.*“ Et de Malo qu. 3. a. 2. ad 4.: „*A Deo movente habet (liberum arbitrium) hoc ipsum, quod seipsum movet; et sic non repugnat libertati, quod Deus est causa actus liberi arbitrii.*“ Concursus itaque simultaneus, laedit liberum arbitrium creatum, cum per illum libera hominis voluntas nec applicetur ad operationem nec compleatur in sua propria agendi virtute.

Tertio. D. Thomas lib. 1. Sent. dist. 47. qu. 1. a. 16.: „*Voluntas Dei se habet ad utrumlibet, non per modum mutabilitatis, ut possit aliquid prius velle et postmodum nolle; sed potius per modum libertatis, quia actus voluntatis suae semper est in potestate eius; et ideo ista duo sunt impossibilia, ut prius velit aliquid et postmodum nolit.*“ Voluntas autem creata est ad utrumlibet utroque modo, videlicet *per modum mutabilitatis* et *per modum libertatis*. Prima est indifferentia passiva seu potentialitatis, altera est indifferentia activa seu potestatis. Prima, quae est quid imperfectum, tollitur per praemotionem physicam; altera, quae est de essentia liberi arbitrii, augetur ac perficitur. Nam physica motio est **motus** a solo Deo causatus in ipsa potentia liberae voluntatis; et huiusmodi motus coniungit **esse virtualiter** ad utrumlibet per modum libertatis cum **esse actualiter**; est enim actus liberae voluntatis existentis in potentia prout in potentia. Atque ideo est complementum ipsius potentiae activae ac perfectio indifferentiae dominativae liberi arbitrii creati.

Molina igitur reiiciendo hanc applicationem, quam D. Thomas exigit in omnibus causis secundis, etiam liberis, et vocando „**commentitiam**“ illam vim divinam, qua universa creatura agit ad **esse** ut instrumentum Causae Primae, revera deprimit ac laedit ipsummet liberum arbitrium.

Quarto. D. Thomas 1. 2. qu. 109. a. 1.: „*Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo.*“

Molina autem hanc profundam D. Thomae doctrinam capere non valens, scripsit in sua Concordia qu. 14. disput. 30.: „*Liberum arbitrium agere, quin prius a Deo moveatur; neque concursus Dei generalem esse influxum in liberum arbitrium, qua agens est, ut videlicet praeparatur ac potens fiat ad operandum.*“

Quinto. Actus intellectus, ut cogitatio, intellectio, et actus voluntatis, ut electio, assensus, sunt actiones vitales prodeuntes ex ipsa potentia rationis et ex ipsa potentia voluntatis: unde actus liberi arbitrii, quod est facultas voluntatis et rationis, est actus vitalis. Sed actus vitalis huius hominis singularis et individui, v. g. Petri, implicat ut producat, nisi mediante ipsa potentia liberi arbitrii eiusdem hominis Petri. Ergo nisi Deus suo influxu agat in ipsam potentiam liberi arbitrii ut in causam et principium actus, actus liber non reducit in Deum sicut in agens primum; et aliunde potentia liberi arbitrii, quantumcumque ponatur perfecta, non poterit in suum actum procedere.

Molina ergo tradit absurda et impossibilia, dum in sua Concordia qu. 14. disp. 30. affirmat: „*Concursum Dei generalem non esse influxum in liberum arbitrium, qua agens est, ut videlicet praeparatur ac potens fiat ad operandum; sed esse influxum cum libero arbitrio ea ex parte, qua agens est, in idem ea ratione, qua patiens est atque in seipsum propriam operationem suscipit.*“ Quoniam si Deus non influit in liberum arbitrium, qua agens est, voluntas non fit potens ad operandum, nec potest in suum actum procedere; et praeterea implicat propriam operationem liberi arbitrii effici, nisi efficiatur mediante ipso libero arbitrio agente. Si Deus non causat actum liberum, prout actus a potentia dimanat, nec causat ipsum, prout in ipsa potentia suscipitur.

18. *Tollit e medio ordinem moralem.* — Primo quoniam ex antecedentibus concursus simultaneus Molinae laedit ac deprimit liberum arbitrium, sine quo non datur ordo actuum humanorum.

Deinde quia Molina expresse tradit, actus humanos qua **liberos**, qua **bonos** moraliter non reduci in Deum sicut

in causam efficientem; et sine Deo, a quo producantur immediate immediatione virtutis, 1) huiusmodi actus humani nequeunt esse ordinati in Deum sicut in causam finalem; 2) nequeunt esse **actus** et esse **liberi** et esse **boni**. Ordo itaque moralis e medio tollitur per concursum simultaneum Molinae.

Porro Molina conceptis verbis pronuntiat, quod „*Non igitur causa Deus est virtutis nostrae, sed nostrum propositum et voluntas.*“ Ordo autem moralis est ordo virtutis et ordo amoris. Ordo autem virtutis et amoris nullus est, quem non aedificet, statuatur ac confirmet Deus veritatis ac totius bonitatis, qui est Dominus virtutum.

Ac denique quia concursus simultaneus resolvitur in Occasionalismum; unde tollitur ordo moralis, et ordo socialis et politicus et omnis ratio meriti ac demeriti, ut D. Thomas ostendit lib. 3. c. gent. cap. 69.

19. *Inducit in Occasionalismum.* --- Tripliciter potest intelligi modus, quo Deus operatur in omni operante: a) Ita quod nulla virtus creata aliquid operetur, sed solus Deus operetur omnia in omnibus, non rebus creatis mediantibus, sed ipsarum rerum occasione. b) Ita quod Deus operetur quidem in rebus, et rebus ipsis mediantibus ipsarum sic causet effectus, ut res ipsae suam propriam operationem habeant, qua sub Causa Prima proprios etiam suos causent effectus. c) Ita quod Deus operetur, non in rebus, sed cum rebus; non influendo in potentias causarum secundarum, sed cum causis secundis, partiali influxu, in ipsarum effectus.

Primus modus vocatur **Occasionalismus**, alter **praemotio physica** iuxta doctrinam D. Thomae, tertius vero **concursum simultaneum** Molinae.

Iuxta Occasionalismum res creatae non sunt causae, sed occasiones; et Deus operatur omnia, quae fiunt, absque causis intermediis; id est operatur omnia immediate et immediatione virtutis et immediatione suppositi.

Iuxta D. Thomam res creatae habent veram rationem causae, non quidem principalis, sed instrumentalis per comparisonem ad Causam Primam; et Deus operatur omnia, quae fiunt a causis secundis, per ipsasmet causas intermedias: id est immediate immediatione virtutis, sed mediate, si considerentur supposita agentia.

Iuxta Molinam, res creatae habent rationem causae; sed

Deus operatur effectus causarum secundarum immediate tam immediatione virtutis, quam immediatione suppositi. Unde in sua Concordia, qu. 14. disput. 26: „Dicendum itaque est, Deum immediate immediatione suppositi concurrere cum causis secundis ad earum operationes et effectus . . . Quo fit, ut concursus Dei generalis non sit influxus Dei in causam secundam, quasi illa prius eo mota agat et producat suum effectum, sed sit influxus immediate cum causa in illius actionem et effectum.“

Iuxta occasionalistas res creatae nec agunt, nec moventur ad agendum, nec sunt causae ullo modo; nec determinant influxum Dei; neque a Deo per suum influxum determinantur. Iuxta D. Thomam res creatae agunt, et moventur ad agendum; et sunt causae totales in suo ordine; et determinantur a Deo per divinam motionem, et complentur in ratione causae efficientis. Iuxta Molinam res creatae agunt, sed non moventur ad agendum; nec sunt causae totales, sed partiales; non determinantur a Deo per divinum influxum, sed e contra determinant influxum Dei *tollendo divini influxus indifferentiam*.

Occasionalismus velut quid absurdum reiiciendus est:

1) quia sic subtraheretur ordo causae et causati a rebus creatis: quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agentis est, quod suo effectui det virtutem agendi. 2) Quoniam si res creatae nihil operarentur, virtutes operativae, qui in rebus manifesto apparent, frustra essent rebus attributae; et nec Deus, nec natura aliquid faciunt frustra. 3) Quia **operari sequitur esse**; et res sunt propter suam operationem, quae est bonum ac perfectio ipsius rei creatae. Sicut actus potentiae, forma materiae, existentia essentiae, ita operatio est complementum et actualitas virtutis operativae. 4) Quia subtraheretur ordo physicus, et omnis cognitio scientiae naturalis, in qua praecipuae demonstrationes per effectus sequuntur. 5) Tolleretur quoque ordo moralis, ac perinde ordo politicus, et ratio meriti atque demeriti. (Lib. 3. c. gent. cap. 69.)

Iam vero Concursus simultaneus Molinae, licet per oppositum extremum ad Occasionalismum, in absurda Occasionalismi venit resolvendus. Etenim duo sunt de ratione Occasionalismi, nempe: *Quod Deus producat effectum causae secundae*, sine causa secunda intermedia, absque agente inferiori interposito; et *Quod causa secunda nihil agat*. Primum est etiam de ratione concursus simultanei,

in quo iuxta Molinam Deus producit effectum causae secundae **immediate immediatione suppositi** duntaxat; non per causam secundam intermedientem, sed a latere et modo parallelo cum ipsa secunda causa. Alterum necessario infertur ex doctrina Molinae, iuxta quam causa secunda non movetur a Deo per suum concursum generalem; non applicatur ad operandum; non completur in sua causalitate per efficaciam Causae Primae. Unde causa secunda nequit transire de potentia in actum; de **posse** agere ad agendum; de actu primo ad secundum; etenim oportet illud, quod est in potentia, reducatur in actum per aliquod, quod sit in actu; et hoc est movere. Quaecumque natura, sive corporalis sive spiritualis, ponatur perfecta, non potest in actum suum procedere, nisi moveatur a Deo. Omnis namque causa creata quandoque est agens in actu, quandoque agens in potentia tantum. Quod autem movetur, ab alio movetur. Atque hoc ipsum quod etiam nostrum liberum arbitrium **se agat, se applicet, seipsum moveat**, habet ac possidet ex duobus: *Ex sua propria scilicet activa virtute, et ipsa Dei praemotione*, quae est ipsius virtutis libere agendi complementum. Ita D. Thomas 1. P. qu. 105. a. 5. ad 1.; 1. 2. qu. 9. a. 4.; de Malo qu. 3. a. 2. ad 4.; et lib. 3. c. gentes cap. 66. et 70.

20. *Claudit vias ad existentiam Dei demonstrandam.* — „**Deum esse**, ait D. Thomas, quinque viis probari potest. Prima autem et manifestior via est, quae sumitur ex parte motus . . . Secunda via est ex ratione causae efficientis . . . Tertia via est sumpta ex possibili et necessario . . . Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inveniuntur . . . Quinta sumitur ex gubernatione rerum.“ (1. P. qu. 2. a. 3.)

Omnes istae quinque viae reducuntur ad unam viam, quae est via causarum efficientium. Primum namque in via causae efficientis est summum in via causarum formalium et ultimum in via causarum finalium. Deus est Primum Movens immobile in ordine causae efficientis et causae exemplaris et causae finalis.

Via autem, quae est ex ratione causae efficientis, non est via causarum univocarum; quia Deus, causa efficiens omnium rerum, non est causa **univoca**, sed **analogica**. Nec est via causarum, quae se habeant in causando per modum causae partialis et coadiuvantis, ad modum trahentium navim aut portantium lapidem; quia Deus non est causa **partialis**, nec **lateralis**, sed totalis ac perfectissima; non est

causa dependens, aut quae indigeat ab alia adiuvari, sed ex qua dependent aliae, et a qua aliae accipiunt totum et esse et posse et agere; non est causa suo partiali influxu producens actionem et effectum creaturarum, sed causa dans, conservans, et applicans virtutem creaturarum ad operationem, et coniungens virtutem propriam ipsarum cum operatione et effectu, et ingrediens in effectum causatum vehementius quam ipsa virtus causae secundae.

Via itaque ad demonstrandam Dei existentiam est via causarum, in quibus inferior est propinquior effectui **ratione suppositi agentis**; et superior, quae agit mediante causa inferiori, est propinquior effectui **ratione virtutis**, qua supposita agentia agunt. Qua quidem virtute Primi Agentis ipsae causae virtus movetur, applicatur, completur ac coniungitur suae propriae actioni suoque proprio effectui. Unde D. Thomas 1. P. qu. 2. a. 3.: *„Moventia secunda non movent nisi per hoc, quod sunt mota a Primo Movente. In omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medii, et medium est causa ultimi; sive media sint plura sive unum tantum. Remota autem causa removetur effectus. Ergo si non fuerit Primum in causis efficientibus, non erit ultimum nec medium.“* Et lib. 3. c. gentes cap. 70: *„Oportet igitur, quod actio inferioris agentis non solum sit ab eo per virtutem propriam, sed per virtutem omnium superiorum agentium.“*

Molina autem ait: 1) quod causae secundae *„non indigent motione et applicatione superaddita a causa principali“*; 2) quod *„neque intelligi valet, quo motu de novo a Deo moveantur et applicentur ad agendum“*; 3) quod *„vis in causis secundis superaddita virtutibus causarum secundarum commentitium plane est“*; 4) quod *„effectus est a Deo et a causis secundis; sed neque a Deo nec a causis secundis ut a tota causa, sed ut a parte causae; non secus ac cum duo trahunt navim“*; 5) quod actio inferioris agentis non est ab eo per virtutem Dei agentis superioris; sed ab eo per solam suam virtutem propriam. Actio enim ignis calefacientis aquam est a solo igne, sed non ab influxu Dei in ignem; actio similiter creatae voluntatis est a sola voluntate, sed non ab influxu Dei in potentiam voluntatis: *„Non est influxus Dei in ignem, sed in aquam, in quam recipitur effectus a Deo et ab igne simul productus.“* *„Non est influxus Dei in voluntatem ea ratione, qua agens est; sed ea ratione, qua in se sus-*

cipit effectum ab eadem et a Deo, partiali influxu utriusque, simul productum.“ (Concord. qu. 14. disput. 26. et 29.)

21. *Observatio* valde notanda. — Nec Molina, qui scripsit librum **Concordiae**, nec Suarez, qui ut **Concordiae** Molinae aliquam philosophicam basim apponeret, scripsit **Disputationes metaphysicas**, noluerunt ascendere cum D. Thoma per illas quinque vias, quibus Deum existere probari potest.

Molina enim in suis Commentariis in 1. P. qu. 2. a. 3. rationes D. Thomae non exponit nec tangere voluit et quasi nihil concludentes videtur respicere. Unde ait: „*Adiiciendae tamen sunt nonnullae aliae rationes, quibus apertius demonstratur proposita conclusio*“, Dei scilicet existentia. Et deinde ipsemet Molina affert quatuor rationes, quas appellat „*efficacissimas*“. „*Deum esse demonstratur quatuor rationibus efficacissimis.*“ Alio in loco et in alio opere ad examen vocabimus has quatuor efficacissimas rationes; et tunc apparebit has rationes esse ita efficaces, sicut est efficax ipsamet gratia molinistica.

Suarez autem in suis Disputationibus metaphysicis ulterius progreditur; et non tantum demonstrat „*apertius*“ quam D. Thomas, existentiam Dei; verum etiam vias Divi Thomae esse **incertas**, quasi ex tripode pronuntiat atque ex illis nihil profecto concludi asseverat. Scribit enim disput. 29. sect. 1.: „*Principium illud, in quo tota illa ostensio fundatur: Omne quod movetur, ab alio movetur, adhuc non est satis demonstratum . . . Quomodo ergo ex principiis tam incertis potest vera demonstratio confici, qua probetur Deum esse?*“ Et postea secundam viam, quam D. Thomas breviter ac dilucide exaravit, Suarez conatur obscurare et tamquam nullius roboris tradere; et contra audet dicere: „*In causis per se subordinatis non repugnat infinitas causas simul operari.*“ Et disput. 22. de concursu Primae Causae cum causis secundis sect. 2.: „**Axioma illud: Causa secunda non agit nisi mota a Prima**, intellectum in ea proprietate, quod causa, praeter suum esse et omnem virtutem agendi connaturalem, quam habet, indigeat **novo motu ac reali** in ipsa recepto, ut agat, falsum esse.“ „Unde etiam est falsum, in illo principio sic intellecto fundari vel reductionem omnium motuum ad Primum Motorem vel omnium entium ad Primum ens.“

Ex quo patet, radicem totius Controversiae inter Divum Thomam et inter Molinam ac Suarezium reperiri in illis

quinque viis, quibus Deum esse probari potest. Cardo quaestionis vertitur in veram notionem Causae Primae et in veram notionem causae secundae, ac in veram proinde notionem humanae libertatis. At de hoc infra ex professo, Deo adiuvante, pertractabimus. Nunc sufficiat indicasse, Molinam et Suarezium noluisse ascendere cum Angelico Doctore per illas quinque vias, quas D. Thomas, praeunte Philosopho, sic pulchre delineavit, sic sapienter ordinavit, sic lumine aperuit 1. P. qu. 2. a. 3. Summae Theologicae.

Nota Editoris ad p. 84. De censura Baronii cf. **Hugo Laemmer**, De Caesaris Baronii literarum commercio diatriba, Friburgi Brisgoviae 1903 p. 16.

EIN WEITERES WORT ZUR AUFKLÄRUNG IN SACHEN DES MORALSYSTEMS.

VON L. WOUTERS C. SS. R.

Der hochwürdige P. Lehmkuhl hat in der Vorrede zur 10. Auflage seiner Moralthologie auf die Beweisführung geantwortet, die ich zur Verteidigung des Aequiprobabilismus in der Zeitschrift „Der katholische Seelsorger“¹ veröffentlicht hatte. Ich will zuerst die Antwort in ihrem ganzen Wortlaut hersetzen und dann ihre Richtigkeit prüfen.

Der gelehrte Verfasser schreibt: „Longe alia impugnatio, non contra librum vel ejus methodum, sed contra ejus systema morale denuo facta est. Verum vix nova prodeunt, sed, quae antiquitus objecta sunt atque soluta, novo modo contra probabilismum opponuntur. Imprimis Cl. P. Wouters C. SS. R. objecit: *Probabilismum magis sectari transgressionem legis aeternae quam ejus adimpletionem; neque Deum id posse permittere. Cui quum respondissem (in libellis period., quibus titulus est „Der katholische Seelsorger“): si ita esset, aequiprobabilismum aequae sectari transgressionem legis atque ejus adimpletionem, cl. adversarius opposuit: in tali casu me non posse agere nisi aequae probabiliter transgrediendo legem aeternam; nam etiam opinionem tutiorem, quam non sim electurus, aequae probabiliter non convenire cum lege aeterna, seu ei tam dissentaneam esse quam consentaneam. — Ad quae dico: Id tamen valde mirum est. Num transgrediar legem aeternam ponamque actionem legi aeternae dissentaneam, si v. g. jejuno, quando aequae probabile est tum me obligari ad jejunandum, tum me non ad id obligari? Non est verum me sequendo opinionem tutiorem ponere fortasse actionem contra legem, sed pono ad summum actionem praeter legem seu actionem non praescriptam; at actio non praescripta non est legi dissentanea. Attamen, etiam quando sequor opinionem probabiliorem, relicta probabili, fortasse ago praeter*

---

¹ 1900 Heft II pag. 495.